

Освіта як засіб формування національної ідентичності

Григорій Галаган і
Андрей Шептицький

Анотація. У статті автор аналізує роль освіти в процесі становлення української ідентичності на прикладі двох видатних постатей: Григорія Галагана та митрополита Андрея Шептицького. У статті розглядаються внески обох діячів в освітні процеси свого часу та спроби утвердити національну самосвідомість протягом одного покоління.

У вступі детально представлено історичний контекст, у якому розвивалися та взаємодіяли освіта та національна ідентичність, а також процеси, в центрі яких перебували Г. Галаган і А. Шептицький. Стаття акцентує увагу на різноманітних підходах, які обидва діячі застосовували до розв'язання проблем української ідентичності через освітні ініціативи.

У статті висвітлено важливість освіти як детермінанти формування національної ідентичності. Г. Галаган і А. Шептицький, кожен у свій спосіб, прагнули вплинути на суспільний розвиток за посередництвом системи освіти, спрямовували свої зусилля на розширення культурно освічених верств населення та формування духовного лідерства. Мета статті – детально розкрити унікальні підходи та вплив цих видатних постатей української культури, а також їхній внесок у формування української еліти та української ідентичності.

Ключові слова: Освіта, українська історія, національна ідентичність, формування української еліти, духовне лідерство.

Title: “Education as a tool for the formation of national identity. Hryhoriy Halagan and Andrei Sheptytsky”.

Annotation. In the article the author analyzes the role of education in the formation of Ukrainian identity using the example of two outstanding figures: Hryhoriy Galagan and Metropolitan Andrei Sheptytskyi. The article examines

Хромець Віталій, доктор філософських наук, доцент, директор ГО «Історієвський центр», координатор ініціативної групи «Інакша освіта», співзасновник та керівник агенції «ncraft», автор низки лекцій та курсів з питань педагогіки та освіти, а також численних публікацій, присвячених питанням освітньої тематики.

the contributions of both figures to the educational processes of their time and attempts to establish national self-awareness within one generation. The introduction presents in detail the historical context in which education and national identity developed and interacted, as well as the processes at the center of which were H. Galagan and A. Sheptytskyi. The article focuses on various approaches that both actors used to solve the problems of Ukrainian identity through educational initiatives.

The article highlights the importance of education as a determinant of the formation of national identity. H. Galagan and A. Sheptytskyi, each in their own way, sought to influence social development through the education system, directed their efforts to the expansion of culturally educated layers of the population and the formation of spiritual leadership. The purpose of the article is to reveal in detail the unique approaches and influence of these outstanding figures of Ukrainian culture, as well as their contribution to the formation of the Ukrainian elite and Ukrainian identity.

Key words: *Education, Ukrainian history, national identity, formation of the Ukrainian elite, spiritual leadership.*

* * *

Українська історія нерозривно пов'язана з розвитком освіти та розбудовою національної ідентичності. В її складному ландшафті виразно проступають образи видатних особистостей, роль яких у формуванні суспільства та культурного досвіду важко переоцінити. Серед них виділяються Григорій Ґалаган і митрополит Андрей Шептицький – невід'ємні компоненти великої карти української історії.

Ця стаття – спроба докладніше розглянути діяльність обох діячів та проаналізувати той важливий період, протягом якого вони активно впливали на суспільний розвиток. Ми зосередимося на їхньому внеску в освітні процеси та утвердження національної ідентичності, адже в цій діяльності вони відіграли визначальну роль та значною мірою повпливали на становлення української еліти.

Григорій Ґалаган та Андрей Шептицький стали втіленням прагнень не лише своєї доби, але й зразком відданості освіті та національному самовизначенню. Без перебільшення можна сказати, що вони стали архітекторами української еліти та національної ідентичності, яка остаточно оформилася в першій чверті ХХ століття.

Григорій Ґалаган (1819–1888 рр.) відтворював тяглість свого роду до козаків. І він, і його дружина Катерина Кочубей-Ґалаган ідентифікували себе як люди, приналежні до українського етносу. Водночас, усвідомлюючи свою політичну приналежність до російської нації, Ґалаган узявся за розвиток української етнографії та почав спілкуватися українською мовою.

Після ліквідації кріпацтва 1861 року Ґалаґан намагався покращити побут своїх селян. Його постать можна вважати одним з прикладів відновлення етнічної самосвідомості в умовах лібералізації, що мала місце після Миколи І. Інший приклад розвитку української самосвідомості тих часів – будинок Полтавського губернського земства, який збудував Василь Кричевський в українському стилі. Зараз у цьому приміщенні розташований Полтавський краєзнавчий музей.

Григорій Ґалаґан розумів, що становище українців за часів Російської імперії характеризувалося низьким рівнем освіти та грамотності. Після того, як він взяв участь у розробці документів щодо розкріпачення селян, він зрозумів, що великі землевласники прирекли народ на скотське існування, яке, на його думку, призвело до масової деградації.

Ґалаґан започаткував будівництво шкіл та фінансову підтримку вчителів на Полтавщині, щоб підвищити рівень грамотності селян. Крім того, він заснував ремісниче училище в Прилуках і в такий спосіб запропонував селянам та їхнім дітям певну альтернативу, адже тепер вони могли стати ремісниками.

Щоб розвивати освітні можливості українців, Ґалаґан почав фінансувати гімназію в Прилуках, у якій пропагував викладання українською мовою. На жаль, це його ідеалістичне прагнення не могло бути впроваджене через обмеження, накладені Валувєвським циркуляром 1863 року. Крім того, йому запропонували очолити Південно-західний відділ Російського географічного товариства.

Ґалаґан активно досліджував українську культуру, видавав книги з етнографічними матеріалами, підготовленими видатними дослідниками-етнографами того часу. Попри труднощі, він вважав освіту ключовим інструментом, здатним змінити становище українців, тож заснував у Сокиринцях Прилуцького повіту Полтавської губернії перше в Україні ощадно-позичкове товариство, яке надавало селянам безпроцентні позики та сприяло в такий спосіб розвитку підприємництва. Ця спілка стала прикладом для всієї Російської імперії.

Після розкріпачення селянин фактично залишався залежним від колишнього пана, оскільки не мав вибору подальшої діяльності. Ґалаґан вирішив змінити цю ситуацію, забезпечуючи селянам базовий рівень грамотності, щоб вони могли змінити спосіб життя і, наприклад, переїхати в місто або працевлаштуватися в промисловості, працівники якої повинні були мати певний рівень освіти.

Протягом усього свого життя Григорій Ґалаґан робив особливий акцент у своїй діяльності на освітній ініціативі. У своїх листах і щоденниках він підкреслював, що саме вона була ключовим аспектом його

життя та діяльності як громадського діяча. На той час у Російській імперії діяла освітня система з чітким поділом на етапи. Існували елементарні школи (приватні – для заможних людей, церковно-приходські – для селян і робітників), гімназії, реальні училища та політехнічні навчальні заклади. Усі вони навчали за єдиним статутом і єдиною програмою, чинною для всієї імперії.

У часи Олександра II, який проводив сильну русифікаторську політику, виникла можливість створювати приватні навчальні заклади, які отримали право затверджувати власні статuti, а рівень їхньої автономії залежав від харизми та авторитету засновника. Григорій Ґалаґан як видатна постать та активний громадський діяч отримав дозвіл на створення колегії, яка й стала зразком такого типу закладів.

Після того, як 1871 року в 16-річному віці помер його єдиний син, Григорій Ґалаґан того ж року на його честь створив у Києві Колегію Павла Ґалаґана, у фонд якої переписав значну частину свого майна. Цей фонд, так званий *endowment*, використовувався для фінансування колегії, яка стала закритим освітнім закладом інтернатного типу для юнаків останніх трьох класів гімназії. Він зробив так, щоб колегія була захищена законом, а майно, яке Ґалаґан їй передав, не могло бути відчужене. Таке рішення певним чином захищало установу від юридичних труднощів.

Колегія – це тип закладу, у якому студенти спільно проживають і навчаються. Колегія Павла Ґалаґана була для вихованців місцем і проживання, і отримання додаткової освіти та формування характеру. Освітня програма базувалася на гімназійній програмі, що включала вивчення латинської та давньогрецької мов. Приміщення, яке Ґалаґан викупив у Києві для своєї колегії, відоме тепер як Національний музей літератури України.

Частина студентів колегії утримувалася коштом стипендій, фінансованих Ґалаґаном і внесками своєкоштных студентів. Ґалаґан втілював концепцію колегії як самостійного освітньо-виховного закладу з автономією та власним уставом. Він залучив педагогів, особливо українських, які прихильно ставилися до української культури. А також ретельно підбирав директора колегії, аби ним стала людина, закохана в українську культуру, і зрештою обрав українця Володимира Науменка (1852–1919 рр.). Під керівництвом Ґалаґана, а потім – його дружини Катерини Кочубей-Ґалаґан, яка стала опікункою закладу після його смерті, колегія набула великого значення, сприяючи формуванню національної еліти.

Пропозицію очолити колегію отримав і Костянтин Ушинський, який відмовився від неї з нез'ясованих причин. Можливо, через здоров'я, адже саме тоді мав із ним серйозні проблеми. Після смерті Ушинського вдова видатного педагога попросила провести панахиду по ньому саме в храмі

колегії. Загалом ця тема – одна з тих, що вимагає ґрунтовніших досліджень, адже свідчить про перетин та взаємодію різних видатних родин.

До речі, в Колегії Павла Ґалаґана на момент її створення в 1871 році культивувався й досить потужна мистецька складова, яка була слабо представлена в класичних гімназіях. Ця необов'язкова частина містила уроки малювання, до яких залучалися професійні художники, заняття в театральній студії, хоровий спів, уроки музики на різних інструментах. Учні могли опановувати різні мистецтва під керівництвом професіоналів. Тим учням, що виявляли певні здібності, сам засновник, а потім його дружина надавали фінансову підтримку та можливість здобути нові навички й розвинути свої таланти. Це було важливим для Григорія Ґалаґана, який вірив в індивідуальний підхід і розвиток здібностей кожного учня.

В колегії відвідування літургії та щоденної ранкової молитви перед початком навчання було обов'язковим. Попри те, що в ті часи почали виникати різноманітні антицерковні рухи, Ґалаґан наполягав на тому, що релігійна складова в освітньому процесі має бути присутня задля морального виховання учнів. Коли з колеґіантами виникали проблеми, Ґалаґан залучав до виховного процесу батьків, що не було характерно для освіти того часу. А тих учнів, що порушували моральні норми, радикально виключав з колегії.

Колегія Павла Ґалаґана перетворилася на важливий культурний центр – центр українства. У середовищі навколо неї відбувалася незліченна кількість культурних подій, зокрема театральні та музичні вистави, а на заходи запрошувалися як колеґіанти, так і гості. Варто відзначити, що ґалаґанівці, коли ставали випускниками гімназії, продовжували виділятися серед інших, оскільки мали власну думку та особливий підхід до життя. Як ключовий культурний осередок колеґію активно розвивав спочатку Григорій Ґалаґан, а потім – його вдова, Катерина Кочубей-Ґалаґан.

Багато хто стверджував, що Колегія Павла Ґалаґана була одним з найкращих освітніх закладів у Російській імперії. Ґалаґан встановив тут високі стандарти якості освіти та забезпечив щедre фінансування. Ця освітня ініціатива тривала навіть після його смерті та смерті його удови. У 1917 році, через виклики періоду революції, існування колегії ускладнилося, а 1918-го, в часи уряду Скоропадського, їй загрозувало закриття. Проіснувала вона до 1920-го, коли її ліквідували більшовики.

Однією з важливих особливостей колегії були високі стандарти відбору учнів. Охочих було багато, для різних позицій існували квоти. Але якщо студент отримував низькі оцінки протягом першого семестру, його відраховували, вважаючи, що він не здатний до навчання. Це забезпечувало колегії високу навчальну планку.

Григорій Ґалаґан свого часу закінчив Санкт-Петербурзький університет і був переконаний: щоб стати успішним та збудувати кар'єру, потрібно якомога раніше братися за здобуття якісної освіти, щоб потім досягти високої позиції в суспільстві й стати представником національної еліти. Цієї траєкторії в колегії дотримувалися до припинення її функціонування. Відповідно до задуму Ґалаґана, колегія почала залучати студентів з різних соціальних класів. Більшість із них були з дворянських родин, але траплялися й учні із селянських та міщанських сімей. Ґалаґану було важливо, щоб різні стани навчалися разом, взаємодіяли та вивчали українську культуру.

Колегія була важливою для Ґалаґана тому, що він хотів, аби в Києві здійснювалося культурне виховання, оскільки на той час Київ був провінційним імперським містом, культурне життя в якому ледь жевріло. До 1920 року колегія випускала якісно освічених студентів, які після 1917 року стали викладачами в Київському університеті. Попри уважний інспекторський нагляд, колегія залишалася центром українізації та готувала українську інтелектуальну еліту. Викладачі, всупереч обмеженням, сприяли розповсюдженню забороненої літератури. Це сприяло українізації та розвитку національної культури в університетському середовищі.

Колегія Павла Ґалаґана як найкраща в імперії стала магнітом, що притягував увагу та готував українську еліту для розвитку Української Держави та високої культури в 1920-ті роки. Це приклад того, як один навчальний заклад може формувати національну інтелектуальну культуру. Можливо, Григорій Ґалаґан не очікував, що йому вдасться досягти такого рівня впливу, але його колегія стала потужним інтелектуальним осередком української культури, що відіграло важливу роль у визвольні періоди та під час українізації.

Митрополит Андрей Шептицький – представник стародавнього руського роду, який був полонізований. Однак його мати була захоплена руською, а точніше, українською культурою того часу. У сім'ї Шептицьких народилося семеро хлопців, один з яких помер у ранньому віці, інший – у підлітковому. П'ятеро інших досягли успіху й реалізувалися в житті.

Роман Шептицький, майбутній митрополит Андрей Шептицький, отримав чудову освіту. Після закінчення гімназії він вступив на правничий факультет Ягеллонського університету в Кракові, захистив докторську дисертацію з права і планував служити в армії. Однак через хворобу суглобів був змушений змінити плани. Після таємного постригу, проживаючи в краківській єзуїтській обителі, відвідував курси з богослов'я та філософії в Ягеллонському університеті і в досить молодому віці, у 35 років, став митрополитом Галицьким, архієпископом Львівським Української греко-католицької церкви.

Греко-католицьке руське населення постійно відчувало тиск, особливо в гімназіях, які були переважно польськими. Багатьом віруючим греко-католикам доводилося відвідувати початкові школи, де викладання здійснювалося церковнослов'янською мовою, що у XIX – на початку XX століття призводило до серйозних труднощів, оскільки цю мову не розуміли пересічні люди. Коли виникла ідея перейти на викладання народною мовою, духовенство було проти, але митрополит Андрей Шептицький почав змінювати цю ситуацію. Він вважав, що викладання в школах має відбуватися українською, і поступово українізував усю систему. За часів Шептицького (до Першої світової війни) кількість шкіл зростає орієнтовно з 2000 до 3000, а всі школи, засновані Шептицьким, мали українську мову викладання.

Андрей Шептицький сам готував навчальні матеріали українською мовою та переконував духовенство в тому, що необхідно викладати українською. Він читав українською мовою свої пасторські послання, яких написав незліченну кількість, і практикував українську мову тоді, коли ще не було розробленої граматики, що стало частиною його активної громадської діяльності. Можна стверджувати, що він належав до галицької еліти, яка вирізнялася окремішністю українського (або руського) етносу і культивувала Шевченкову українську мову.

Шептицький, поміж іншим, був заможним землевласником і фінансово спроможною особою. Він фінансував численні проекти власним коштом, зокрема відкриття українських гімназій у Львові, де при отриманні елементарної освіти українською, ви були змушені вивчати й польську.

Як громадський діяч Шептицький захищав українські інтереси. У 1912 році він відправив у Києві панахиду за Тарасом Шевченком українською мовою. Виступав за перехід на григоріанський календар, попри опір більшості віруючих греко-католиків. А у важкі воєнні часи створив підпільний університет та Львівську богословську академію, де українці здобували освіту українською мовою.

Шептицький, на відміну від галицьких еліт, чітко ставив перед собою завдання: підготувати українську національну еліту на основі української інтелігенції. Він визнавав, що освіченість сама собою не гарантує національного лідерства. Бути частиною національної еліти – означає брати на себе відповідальність за управління українською нацією.

Митрополит підтримував українську освіту – сприяв тому, щоб у кожному селі були відкриті осередки «Просвіти», щоб видавалися українською мовою книги. Він культивував українську мову, зокрема його українськомовні проповіді значною мірою вплинули на формування української ідентичності у місцевого населення.

Важливий момент в історії становлення української ідентичності припав на період між 1914 і 1918 роками, тобто в часи Першої світової війни: в цей час русини почали називати себе українцями. Шептицький одним з перших ввів у широкий вжиток слово «українці» – термін, який виявився ключовим для подальшої національної ідентифікації. Це збіглося в часі, зокрема з тим, що українці, які воювали в арміях Австро-Угорщини та Російської імперії, чули в окопах одну й ту ж мову і завдяки цьому почали розуміти свою спільну приналежність до однієї нації.

Шептицький і Ґалаґан, працюючи в різних етнічних українських регіонах, паралельно працювали над створенням шкіл, спрямованих на підвищення грамотності українських селян. Ця ініціатива значною мірою вплинула на формування української культури та розвиток мови.

Оскільки на тій території України, що входила до Російської імперії, мовою викладання була російська, лише незначна частина випускників опанувала її настільки, що могла продовжувати навчання далі в повітовому училищі, гімназії та університеті. У різних гімназіях та колегіумах, включаючи Колегію Павла Ґалаґана, близько 8-9% учнів були дітьми селян. Щоб вступити до Ґалаґана, потрібно було закінчити повітову школу, після чого він допомагав учням отримати освіту.

Через обмеження, накладені Валуєвським циркуляром, Ґалаґану не вдалося здійснити масштабні зміни, проте він створив висококласний навчальний заклад, який підготував еліту з вираженою національною ідентичністю. А Шептицькому вдалося українізувати школи та розвинути українську ідентичність серед селян. Він створив елементарні школи, що дозволило підняти рівень грамотності та самоідентифікації серед селян, забезпечити їм перспективи вступу до вищих навчальних закладів.

Під впливом діяльності Шептицького та Ґалаґана селяни почали отримувати освіту, і вже в другому поколінні в селянському середовищі почала формуватися чітка українська самоідентифікація – ці люди вже ідентифікували себе як українці. Процес ідентифікації серед селян був важливим для формування української інтелігенції та внесення національної складової під час змін влади.

Ленін та більшовицька влада, захопивши владу на території України, помітили чітку українську ідентичність населення в селах і їхню відмінність від російської ідентичності. Саме він вирішив назвати республіку Українською Соціалістичною Радянською Республікою, використовуючи назву, яка вже утвердилася протягом дев'яти років, з 1914 року (початку Першої світової війни). Ленін визначив радянську республіку українською, щоб надалі приєднати до неї землі Галичини, які входили до складу Польщі. Сталін, анексуючи частину польської території, населену переважно українцями, приєднав її до Української Соціалістичної Радян-

ської Республіки. Після Другої світової війни на етнічних підставах він приєднав Закарпаття й Буковину, оскільки переважна більшість населення на цій території говорила мовою, яка дозволяла їм порозумітись.

Якщо Григорію Ґалагану вдалося сформувати національну ідентичність, яка стала частиною українізації згори, то Андрей Шептицький сформував низовий рух, якому була властива чітка українська самоідентифікація. Обидва взяли за те, щоб дати освіту учням, які після випуску впевнено вважали себе українцями. Ці два рухи – Ґалагана, який із Слобідської України вирушив до Києва, і Шептицького, який до Києва вирушив з Галичини, – започаткували формування української модерної нації.

Цей процес триває досі, але освітні ініціативи Григорія Ґалагана та Андрія Шептицького стали його потужними драйверами. Ініціативи, які розпочалися на місцевому рівні, зійшлися в Києві, який став столицею Української Народної Республіки, а пізніше – столицею Української Радянської Соціалістичної Республіки. Таким чином, саме ці рухи заклали інтелектуальне підґрунтя подальшого формування української модерної нації впродовж ХХ століття.

Іван Франко писав українською, але листування вів німецькою або польською – в його часи українська мова тільки починала вирувати, рухаючись згори донизу. Натомість Шептицький вважав, що українська інтелігенція має говорити й писати українською мовою. На основі цієї інтелігенції він хотів сформувати національну еліту та національне керівництво, яке б визначало окремішність українців в Австро-Угорській імперії, пізніше в Польщі і Німеччині, а також в СРСР.

Цікаво, що коли німецька армія окупувала частину України, а Українські Національні Збори, з ініціативи Організації українських націоналістів революційної під проводом Степана Бандери проголосили Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 року, Шептицький розглядав можливість відправити греко-католицьких священників, щоб об'єднати українців під омофором Папи Римського. При цьому Андрей Шептицький розумів, що переважна більшість єпископів і священників будуть православними, а також те, що новим предстоятелем греко-католицької церкви всієї України обраний буде не він. І був готовий до того, що на цю позицію оберуть православного єпископа.

А під час приєднання українських етнічних земель до СРСР Шептицький писав листа Хрущову, першому секретарю Української РСР, про голод на Поділлі. Загалом, коли приходила нова влада, він завжди намагався захистити українську культурну окремішність. Коли ж відкрилося вікно можливостей, намагався примирити Степана Бандеру та Романа Шухевича, показуючи їм, що у української нації з'явилися нові можли-

вості. Такі процеси він усвідомлював як ключові для того, щоб українці зберегли свою культурну окремішність.

У період між світовими війнами, коли велика кількість українців емігрувала до Канади, Шептицький захищав право українців мати українського греко-католицького єпископа, оскільки українці змушені були доєднуватися до римо-католицьких громад, а при створенні своїх громад – входити в церковні структури римо-католицької церкви. Це було важливо через те, що в Канаді вони, лишаючись греко-католиками, відразу потрапляли під опіку римо-католиків. Він докладав зусиль до того, аби отримати дозвіл Папи Римського на призначення єпископа для українців.

Шептицький став надзвичайно важливою постаттю при формуванні української модерної нації і був названий «Князем українців», оскільки прагнув дбати про них навіть за межами території їхнього етнічного проживання. Обіймаючи свою посаду, він усвідомлював, що в умовах відсутності світської української інтелігенції, керівництво нацією повинні брати на себе священники. До речі, фінансування освіти священників, які могли б приходити на парафії вже освіченими людьми, було також забезпечене його зусиллями. Шептицький стверджував, що священник повинен бути головною фігурою в українському проводі, – і йому вдалося цього досягти приблизно за одне покоління.

У 1939 році греко-католицька церква була піддана репресіям, а з 1946 року взагалі ліквідована. Шептицький викладав у семінаріях і відправляв видатних студентів на навчання за кордон, аби готувати майбутніх єпископів. Створював освітні програми на території Галичини і відправляв найбільш здібних навчатися в західні університети за власні кошти.

Для Шептицького освіта була ключовим засобом, який дозволяв священникам організувати освіту для народу. Він прагнув, щоб священники відігравали вирішальну роль у вихованні освіченої громади, тож створював школи, в яких опікувалися майбутніми священниками. «Просвіта» та священники мали стати ключовими чинниками для формування осередків освічених людей, які повинні були забезпечити освіту та виховання іншим.

Шептицький вважав, що духовне провадження має залучати інтелігенцію, яка має стати національною елітою та бути лояльною до Української греко-католицької церкви. Варто відзначити, що священники не могли претендувати на вагоме місце в межах національної еліти та участь у політичних діях через обмеження, яке накладала на них роль духовних осіб, поєднаних з Римом.

Як людині далекоглядній Андрею Шептицькому було надзвичайно важливо досягти розвитку та формування світської інтелігенції в цьому

політичному просторі з мінімальними обмеженнями. З іншого боку, він прагнув, щоб усі, навіть світська інтелігенція, залишалися віруючими. Шептицький вважав, що політичний розвиток має відбуватися в межах християнських цінностей.

Саме через це він ставився критично до формування радикальних рухів, зокрема руху Степана Бандери. Коли С. Бандера, який походив з родини священника і був вихований віруючим греко-католиком, обрав радикальний шлях, його відносини з Шептицьким стали напруженими. Митрополит вважав, що релігійне та моральне виховання має відбуватися під його керівництвом, а церква та віруючі греко-католики – виступати на провідних позиціях у політиці, спираючись на християнські цінності. Для Шептицького це стало ключовим моментом. Радикальні рухи, зокрема рух Бандери, представляли праве радикальне крило в суспільстві й виникали в селах, а більшість європейських країн при цьому не були демократіями.

Освіта – це визначальний фактор у формуванні національної ідентичності, про що свідчать приклади діяльності Григорія Галагана та Андрея Шептицького. Обидва спрямовували свої зусилля на вирішення проблеми української ідентичності через систему освіти, але використовували при цьому різні підходи.

Галаган прагнув якнайширше охопити населення освітою, здійснюючи особливий акцент на усвідомлення та освіченість невеликої групи людей, які мали б стати провідниками при формуванні української ідентичності, у центрі якої – цінність власної культури та історії.

Шептицький натомість спрямовував свої зусилля на виховання духовенства та інтелігенції, вважаючи ключовим агентом при формуванні ідентичності греко-католицьку церкву. Він прагнув створити освічених та вірних громадян, які могли б стати культурними лідерами українського суспільства.

Кожен з них виходив з можливостей, доступних у їхньому часі та на тій території, де вони мали можливість розгорнути свою діяльність. Унікальність підходів обох лідерів – у їхньому різноманітному спектрі впливу та цілях. Галаган і Шептицький зробили значні внески в розвиток освіти та національної самосвідомості, зміцнюючи кожен у свій спосіб основи української ідентичності в межах свого покоління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Басараб В. І. *Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького*: дисертація ... канд. іст. наук: 07.00.01. Ужгород: ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», 2019. – 337 с.
- Білокінь С. І. *Колегія Павла Галагана: Нарис історії*. – Київ: 1997. – 288 с.
- Вегеш М., Концур-Карабінович Н. Українська Греко-Католицька Церква і українська освіта: історичний контекст // *Український історичний журнал*. – 2015. – № 6. – С. 142–153.
- Духовний провідник нації: до 150 річчя від дня народження А. Шептицького (1865—1944). *Дати і події, 2015, друге півріччя: календар знамен. дат № 1 (5)* / Нац. парлам. б-ка України. – Київ, 2014. – С. 23–28.
- Київська Колегія Павла Галагана: До 150-річчя від дня заснування: Матеріали Міжнародної наукової конференції, Київ, 20-21 жовтня 2021 р. – Київ: 2022. – 480 с.
- Колегія Павла Галагана: 125 років (1871–1996): Збірник наукових праць. – Київ: 1997. – 280 с.
- Маринович М. *Митрополит Андрей Шептицький і принцип «позитивної суми»*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. – 248 с.
- Смольницька М. *Колегія Павла Галагана в національно-культурному житті України (1871-1920 рр.)*. – К.: 2007. – 528 с.
- Студії з історії Колегії Павла Галагана: Збірник наукових праць. – Київ: 2007. – 352 с.